

DR. OROSZ ZOLTÁN

**A Magyar Honvédség kutatóhelyeinél folyó tudományos
tevékenység 2014-15-ben**

**Ongoing Scientific Activities at the Research Centers of the
Hungarian Defence Forces in 2014-2015**

Absztrakt

A Magyar Honvédség számára mindig is fontos volt a tudományos tevékenység, amely sokféle módon és különféle eredményekkel jelent meg a katonai szervezetekben. Az elmúlt évek folyamán kialakult egy kutatóhely-rendszer a honvédelmi szervezeteknél, amely intézményesítve próbált keretet biztosítani a Honvédséget érdeklő, a szervezetet előrevivő kutatásoknak. Ez a rendszer nagyrészt beváltotta a hozzáfűzött reményeket, de mára bizonyos elemei továbbgondolásra, fejlesztésre szorulnak. A tanulmány a Honvédségen belül működő kutatóhelyek tevékenységét, valamint azok esetleges jövőjét vizsgálja.

Kulcsszavak: Magyar Honvédség, tudományos kutatás, kutatóhely, tapasztalat, tudományos munka, fejlesztés, eszmecsere

Abstract

Scientific research is always very important for the Hungarian Defence Forces. It has manifested itself in various ways and with different results in the various military formations. In recent years defence organisations have developed a research network system which serves as an institutional framework for science and development activities directly supporting the interests of the Hungarian Military. The military science, research and innovation network has largely fulfilled its promise, but some of its elements already require review and further development. This paper examines the activities and eventual future of the Hungarian Defence Forces' research institutions.

Keywords: Hungarian Defence Force, scientific research, research institution, experience, scientific work, development, scientific exchange

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

A Honvédségben mindig jelen volt az igény arra, hogy a közelmúlt háborúi és katonai műveletei, gyakorlati tapasztalatainak tudományos elemzésével közvetlenül hasznosítható eredményeket érjünk el, melyeket az oktatásban és a kiképzésben azonnal lehet hasznosítani. A Magyar Honvédség (MH) számára az önkéntesen végzett, proaktív tudományos kutatómunka mindig elősegítette a hadsereg átalakításának bonyolult folyamatát. Fórumot biztosított arra, hogy a felmerült kérdéseket a hierarchiából, a szigorú alá-fölérendeltségi rendből kilépve, nyíltan meg lehessen vitatni, lehetőséget adott arra, hogy szokatlan és kreatív ötletek is felszínre kerüljenek, nyilvánosságot kapjanak, és ha arra érdemesnek találtak, akkor az MH felkarolja azokat.¹ A tudományos munkát a mai katonai vezetés is támogatja, fontosnak tartja a nyílt eszmecserét, a problémák őszinte feltárását, és a javaslatok döntéshozókkal való megismertetését. A döntéseknél nem csak az információhiány, hanem a korszerű eljárások hiányos ismerete is hibához vezethet. Ezért is szükséges a valóság többirányú feltárása és ismerete, ezért sem nélkülözheti a Honvédelmi Minisztérium (HM) vezetése a feladatok, jelenségek és tendenciák tudományos eszközökkel történő vizsgálatát. Magyar Honvédségnél létrehozott (megalakult) tudományos kutatóhelyek² mindig szembesítették a Honvédség felső vezetését a tudomány szempontjaival, és őszinte véleményt mondtak azokról a kérdésekről, melyeket a hivatalos szervezeti rendszer sajátos helyzete miatt nem tud feltárni.

Bár az elmúlt időszakban a hadtudománnyal foglalkozók több negatívummal is szembesültek a tevékenységük során,³ a szakmájuk iránt elkötelezett és lelkes katonák, valamint a hadtudomány iránt érdeklődő, a hadtudományt gyarapítani kívánó civilek, fejlődésért tenni akaró szakemberek számára a meglévő honvédségi kutatóhelyek továbbra is lehetőséget biztosítanak alkotóenergiáik kiteljesítésére és önmegvalósításra. A hadtudományi tevékenység központi szervezése egyben összefogja erőfeszítéseiket, együttműködést szervez a helyileg és szervezetenként elkülönült műhelyek között, nyilvánosságot és fórumot biztosít írásbeli és szóbeli megnyilvánulásaiknak, kapcsolatteremtésre ad lehetőséget a szakterületeken belül, és hozzájárul a katonai elmélet társadalmi ismertségéhez más szakterületekkel, tudományterületekkel való kooperáció révén.

Az MH kutatóhelyeinek tevékenysége átfogja a hadtudomány komplexen értelmezett teljes spektrumát, a határterületek tudományágainak széles skáláját is, amit szakmai műhelyek sokszínűsége is tükröz. Büszkélkedhetünk a tudományos kutatások sokféleségére, mert ez is azt mutatja, hogy a hadtudomány integráló jellegű.⁴ Éppen ezért tudatosan kell

¹ Héjja István: A Kiss Károly Hadtudományi Klub megalapításának jelentősége. Hadtudomány 2014/1-2. szám, pp. 113-115.

² A kutatóhely olyan intézmény, szervezeti egység vagy vállalkozás, amely alap, illetve főtevékenységként, vagy ahhoz kapcsolódóan kutatás-fejlesztési tevékenységet folytat. 2014. évi LXXVI. Törvény a tudományos kutatásról, fejlesztéséről és innovációról. I/3.16. pont http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1400076.TV (letöltés ideje: 2015. 12. 13)

³ Szenes Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. Hadtudomány, XXIII. évf. 3-4. szám, 2013. október, p. 63.

⁴ Szabó Miklós: A Hadtudományi Bizottság múltja – a Hadtudomány jelene. Magyar Tudomány, 2007/12. <http://www.matud.iif.hu/07dec/06.html> (letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

törekedni a kapcsolatok erősítésére minden hasonló profilú, rendeltetésű, célkitűzésű társasággal, szakmai műhellyel és oktatási intézménnyel.

A magyar társadalom és tudomány számára az elért tudományos eredmények publikálására szolgáló folyóiratok nyomtatott és elektronikus lapszámaiban közölt több száz szakcikk eredményeivel méltán lehetünk elégedettek. Az MH tudatosan törekszik arra is, hogy az új tudományos ismeretek, tapasztalatok ne csak folyóiratokban jelenjenek meg, hanem kutatóink személyiségén keresztül élő fórumokon és rendezvényeken is jelen legyenek. Kutatóhelyeink évente több tucat rendezvényt szerveznek, nem beszélve a több száz szakmai fórumról, workshopról és szemináriumról. Igyekszünk megtalálni a módját, hogy felkeltsük az érdeklődést az MH és a kutatóhelyek előadásai iránt a civil életben, célzottan a felsőoktatási hallgatók köreiből, akik a jövő véleményformálói, szakértői vagy döntéshozói lesznek, így hadtudományi ismereteik színvonala egyáltalán nem lehet közömbös számunkra.⁵ Ezért is fontos, hogy az MH továbbra is vállaljon felelősséget a jövő tudós generációjának oktatásában és nevelésében: nem elegendő már a múlt eredményeinek ismerete, hanem fel kell tárnunk a jövő kihívásait, új és gyakorlatba átültethető ismeretekre van szükség, amelyeket a hazai és szövetségi feladatvállalásaink során egyaránt képesek leszünk alkalmazni. Ezért nem tehetjük meg, hogy a nemzetközi hadtudományi eredmények, tapasztalatok és tendenciák figyelmen kívül hagyásával építjük a nemzeti hadtudományt, amely így olyan ismeretrendszeré alakulna át, mely nem lenne alkalmazható többnemzeti, összhaderőnemi szövetségi vagy koalíciós műveletek során. A hadtudomány, bár intenzíven alkalmazza az alap kutatások és az alkalmazott kutatások eredményeit, alapvetően gyakorlati tudomány, a harci tapasztalatokra alapozó hadügyi cselekvésnek vagy katonai tevékenységnek az esszenciája. A hadtudomány kutatási eredményként és gyakorlati tapasztalatként egyaránt jelentkezik, mely később követelmény, elv, törvényszerűség vagy törvény formáját öltve épül be a katonai ismeretek rendszerébe, tudásanyagába, módszertanába. A gyakran idézett Clausewitz szavai szerint: *„[a hadtudományi elmélet] Mint ahogy néhány növény is csak akkor hoz gyümölcsöt, ha nem túl hosszú a szára, a gyakorlati tudományokban sem szabad az elmélet leveleit és virágait túl magasra növeszteni, hanem ügyelni kell arra, hogy közel tartsuk őket saját termőtalajukhoz, a tapasztalathoz.”*⁶ Ezért is fontos, hogy a kutatóink gyakorlatias katonatudósként keressék azokat a modern gyakorlati példákat és tapasztalatokat, melyekre jól hasznosítható elméletet lehet felépíteni.

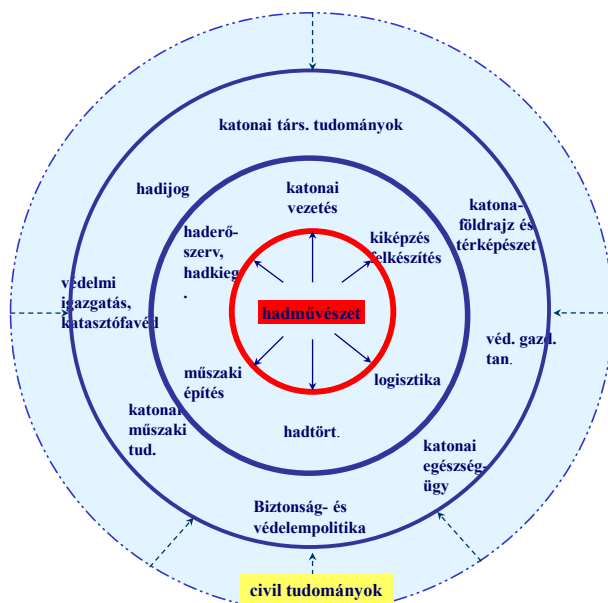
Az MH tudományos tevékenységét ma *hat tudományos kutatóhelyen* (TKH) valósítja meg, összesen 14 hadtudományi részterületen. A részterületek elég jól lefedik a Szenes Zoltán-féle hadtudományi „hagymastruktúra” területeit, külső civil tudományági kapcsolódásait (1. ábra).

⁵ Ludovika Szabadegyetem 2015, <http://uni-nke.hu/szolgaltatasok/ludovika-szabadegyetem/szabadegyetem-2014> (letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

⁶ Carl von Clausewitz: A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, p. 35

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

1. ábra: A hadtudomány struktúrája⁷

Ahogy azonban a modell is szemlélteti, a hadtudomány különféle rétegekből tevődik össze, így az MH kutatóhelyeinek is differenciált kutatási célokat kell szolgálni. Az ábra legkülső rétege azokat a tudományterületeket szemlélteti, melyek már erőteljesen kapcsolódnak más civil tudományokhoz, és felfogás kérdése, hogy mennyire tekintjük a kutatás tárgyát a civil tudományos kutatás területének vagy szorosan a hadtudományhoz kapcsolódónak. Ahogy haladunk egyre beljebb a tudományszerkezetben, a következő rétegben találjuk a szakdiszciplínákat, melyek kutatása már sajátos katonai ismereteket és módszertant kíván meg. A hadtudomány középpontjában a hadviseléssel közvetlenül foglalkozó *hadművészetet* találjuk: ez az a terület, ami integrálja magában az összes többit, a fegyveres harc megvívásának tudományát, ismereteit. Mint ahogyan a modellben is minden egyes tudományterület támogat egy másik területet, úgy kell együttműködni és támogatni egymást a honvédelmi kutatóhelyeknek is, hogy a hadtudomány (és a HM vezetés) előtt álló „tiszta” katonai elméleti kérdésekre választ találjanak.

Bár az elvi modell nagyon világos centrális elrendezésű, a valóságban a hadtudomány művelése jóval széttagoltabb, mint ahogyan a valóságos hagyományok sem képesek

⁷Szenes Zoltán: i. m. p. 64.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

ilyen szép koncentrikus körökben elhelyezkedni. Ez megmutatkozik az MH kutatóhelyi felépítésében is, amelynek tudományterületi elhatároltságát tovább erősíti az eltérő intézményi háttér, a szakmai érdekvényesítő képesség, vagy a személyi kapcsolatok. Ezért fontosnak tartom a *tudományos munka koordinálásának erősítését*, hogy ne forgácsolódjanak szét a meglévő erőforrások, biztosítva legyen a szükséges multidiszciplináris megközelítés megvalósításának lehetősége.

HM HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM

A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HM HIM) a hadtörténelem területén a magyar hadtudomány zászlóshajójának számít. Az intézmény felépítése, a munkatársak szakmai színvonal, a tudományos kutatás infrastruktúrája itt a legfejlettebb. Bár a kutatások a hadtörténelemre irányulnak, a tudományos vizsgálatok, dokumentumok és térképek feltárása, régi fegyverek és felszerelések gyűjtése érinti a magyar hadtudomány szinte valamennyi ágazatát és területét. A TKH tevékenységét az elmúlt időszakban három állandó kiállítás, számos egyéb kiállítás, több száz tudományos publikáció, könyv, írás és tudományos előadás dicséri. 2014-ben kiemelten foglalkoztak az I. világháború kitörésének centenáriumával,⁸ Zrínyi Miklós,⁹ Gábor Áron¹⁰ és Dózsa György évfordulókkal,¹¹ illetve a Holokauszt emlékével.¹²

A HIM tudományos ismeretterjesztő funkcióját a közelmúltban három állandó kiállítás,¹¹ időszakos kiállítás, illetve három külföldi kiállítás fémjelzi. Az intézmény munkatársai az elmúlt évben 149 publikációt jelentettek meg, ebből 15 könyvet, 42 könyvfejezetet, 26 folyóiratcikket, 66 egyéb ismeretterjesztő írást, recenziót, közleményt.¹³ A kutatóhely munkatársai 166 tudományos és ismeretterjesztő előadást tartottak különböző rendezvények keretében. A közszereplésekből kiemelkedik a 24 külföldi és a 68 hazai tudományos konferencián tartott előadás, továbbá a 74 egyéb ismeretterjesztő előadás. A 2015-ös év kiemelt évfordulóira való felkészülés, a szükséges előadások megtartása, kiadványok, köztük a pályázati támogatásban részesülő határidős kiadványok elkészítése, könyvészeti-

⁸Megemlékezések az I. világháború kitörésének centenáriumának alkalmából, Világgazdaság, 2014. 7. 26. <http://www.vg.hu/kozelet/megemlekezesek-az-i-vilaghaboru-kitoresenek-centenariumanak-alkalmabol-432024> (Letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

⁹Zrínyi: az elméleti hadtudós és a valódi hadvezér találkozása, Múlt-Kor, 2014. november 14. <http://mult-kor.hu/zrinyi-az-elméleti-hadtudos-es-a-valodi-hadvezer-talalkozasa-20141114> (Letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

¹⁰Visszaadta a székelység elvesztett önbizalmát, honvedelem.hu, 2014. 05. 23. <http://www.honvedelem.hu/cikk/44280> (Letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

¹¹1514 emlékezete Tudományos konferencia, <http://josamuzeum.hu/1514-emlekezete/> (Letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

¹²Nemzetközi Holokauszt Emléknep 2014, <http://www.hdke.hu/programkalauz/szakmai/emleknepok/nemzetkozi-holokauszt-emleknep-2014> (letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

¹³HM HIM 2014-es jelentése a szervezet kutatási tevékenységéről (ide kellene valamilyen szám, vagy forrás)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

bibliográfiai munkák elvégzése szintén átlagon felüli terhelést jelentett az intézmény számára.

A kiemelt évfordulók mellett a HIM folytatta az alapító okiratban rögzített alapfeladatait, melyek szintén nagy, bár nem annyira látványos munkával jártak. A jelen időszakot a tárolási problémák megoldása, a bécsi kirendeltség irányítása, a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) feladatainak folytatása, új olvasójegyrendszer kiépítése, illetve a minősített kiadványok raktározásának megoldása jellemzi.

A kutatóhely új tudományos eredményeit elsősorban a *Hadtörténelmi Közlemények* című „A” kategóriás folyóiratban jelenteti meg.¹⁴ Az immár 127 éves periodika négy alkalommal jelenik meg évente 300 oldalas terjedelemben. A folyóirat szerkesztősége a HIM kiadásában megjelent kötetek mellett két további könyv megjelenését is gondozta.

Az intézmény könyvtára 2014-ben új kiadványokkal gazdagodott, bővítette bel- és külföldi cserekapcsolatait, jelentős idegen nyelvű szakkiadvány-beszerzést (728 kötet) hajtott végre. Az előfizetett dokumentumok száma jelenleg 88, amelyből összesen 127 példányt kap az intézmény.¹⁵ Sajnos a hagyományos bécsi könyvbeszerzési lehetőség az elmúlt időszakban megszűnt.

KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT

A honvédelmi miniszter 2012-ben minősítette tudományos kutatóhellyé a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál (KNBSZ) működő kutatóhelyet, mely két korábban megalapított szervezet integrációjával igen kedvező körülmények között jött létre. A két jogelőd szervezet (Katonai Felderítő Hivatal, Katonai Biztonsági Hivatal) összevonásával létrejött kutatóműhely nem csak a szellemi kapacitást, hanem az infrastrukturális és egyéb forrásokat is megörökölte.

A kutatóhely alapvető profilja a hadtudományhoz kapcsolódó területek, biztonságpolitikai, katonai hírszerzési, illetve nemzetbiztonsági témakörök kutatása. A szolgálat három szakmai folyóirata közel 2 000 oldal terjedelemben jelenik meg negyedévenkénti gyakorisággal, az angol nyelvű számot pedig évente készíti a hivatal.¹⁶ 2012-ben, a tudományos munka koordinálására, a KNBSZ Tudományos Tanácsot hozott létre, amely felügyeli a folyóiratok kiadását is. A Szolgálat adja ki a *Felderítő Szemlét* („B” kategóriás folyóirat, alapítva 2002-ben), a *Szakmai Szemlét* („C” kategóriás, alapítva 2005-ben), valamint az angol nyelvű kiadványát, a *Tradecraft Review*-t („C” kategóriás, alapítva 2007-ben), amelynek átnevezése (*National Security Review*) a közelmúltban történt meg.

A KNBSZ folytatja kutatói gárdájának megújítását: pillanatnyilag hét doktori végzettségű szakemberrel rendelkezik, de további nyolc (2015-ben még további hat) doktoranduszhallgató beiskolázására került sor. Az év során két új kutatóműhelyt alakítottak ki: a Nemzet-

¹⁴ Hadtörténelmi Közlemények honlapja: <http://www.militaria.hu/hadtorteneti-intezet-es-muzeum/hadtortenelmi-kozlemenyek> (letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

¹⁵ HM HIM 2014-es jelentése a szervezet kutatási tevékenységéről

¹⁶ A folyóiratok elérhetőek innen: <http://www.kfh.hu/hu/publikaciok.html> (letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

biztonsági Elméleti Kutatások Tudományos Műhelyét és az Alkalmazott Kutatások Tudományos Műhelyét. A szétválasztás célja az volt, hogy a publikálás és kiadás feladatait elkülönítsék a tényleges kutatást végző infrastruktúrától. Az elméleti kutatóműhely szervezi a tudományos publikációkat, míg az alkalmazott műhely az Akkreditált Kutató Fejlesztő Központ (AKFK) technikai bázisán működik. Az AKFK létrehozásának célja egy centralizált elhelyezésű, a Nemzeti Biztonsági Felügyelet által akkreditált tudományos kutatóműhely kialakítása, olyan korszerű, egységes hardver és szoftver elemekből felépített képességgel, amely nemzetbiztonsági és a védelmi szektor speciális igényei alapján történő fejlesztésekhez biztosítja a feltételeket. A tudományos kutatóhely aktív szerepet vállal a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) Nemzetbiztonsági Intézet (NBI)¹⁷ működésében, illetve az ott folyó oktatói és kutatói tevékenységben. Az NBI is részt vesz a KNBSZ Tudományos Tanács által 2015-ben elindított új kutatási programokban.

MH GEOINFORMÁCIÓS SZOLGÁLAT

Az MH Geoinformációs Szolgálat (MH GEOSZ) kutatóállománya (két fő PhD végzettségű és öt doktorandusz) a katonaföldrajz és térképészet területén folytat kutatásokat. Kutatásuk legfontosabb iránya a katonai meteorológiai gyakorlati alkalmazásokra irányul. Széleskörű polgári együttműködést valósítanak meg a térképkészítés, az oktatás területén, konferenciákon való részvétellel és előadásokkal, valamint 12 tudományos szervezetben fenntartott tagsággal.

A kutatóhelyen folyó kutatások közül kiemelkedik a „Neurális hálózatokon alapuló, a katonai repülés biztonságát növelő prognosztikai eljárások kidolgozása” című projekt. A kutatás célja a hazai katonai meteorológiai gyakorlatból hiányzó komplex meteorológiai támogatás kialakítása, olyan hatékony értékelő és előrejelzési módszerek, eljárások kidolgozása, adaptálása, melyek a nemzetközi gyakorlatban sikeresen alkalmazhatónak mutatkoztak.¹⁸ A másik ígéretes kutatást a „Regionális szélklíma tendenciáinak elemzése a globális klímaváltozás tükrében”¹⁹ c. témában végzik, mely során szélső és határértékeket vizsgálnak homogénizált szél-adatsorokon, a szélmező várható változásait prognosztizálják regionális klímamodellek eredményei alapján. Reményteli téma még a „Heves konvekció²⁰ radarméréseken alapuló vizsgálata” is. Ez a kutatás egyrészt a heves zivatarok idő- és térbeli eloszlásainak, statisztikai jellemzőinek megismerésére törekszik Magyarországon,

¹⁷ Nemzetbiztonsági Intézet honlapja: <http://nbi.uni-nke.hu/intezetunkrol/a-nemzetbiztonsagi-intezet-bemutakozasa> (letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

¹⁸ MH GEOSZ 2014-es tudományos tevékenységéről készített jelentés (hivatkozási szám kellene)

¹⁹ Radics Kornélia, Péliné Németh Csilla, Bartholy Judit: A hazai szélklíma regionális tendenciái a szélenergia-hasznosítás tükrében. http://www.mettars.hu/wp-content/uploads/2012/04/Eloadas120418_Radics.pdf (letöltés ideje: 2015. 12. 07.), valamint Péliné Németh Csilla – Bartholy Judit – Pongrácz Rita – Radics Kornélia:

Szélsőérték vizsgálatok hazai szinoptikus mérőállomások homogénizált széladat-sorai alapján, http://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2014_cikkek/2014-2-07-0130_Peline_N_Cs-et_al.pdf (letöltés ideje: 2015. 12. 07.)

²⁰ Zivatarok, nagy csapadékú helyzetek, labilitási indexek

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

másrészt elemzi a hazánkban megjelenő, nagy mennyiségű csapadékot adó, konvektív rendszerek és időszakok sajátosságait, szinoptikus körülményeit. Katonai fontosságú a „Repülésbiztonság meteorológiai aspektusai” című vizsgálat is, ami korszerű eljárások kidolgozását és alkalmazását tűzte ki célul a katonai repülés meteorológiai támogatása érdekében.

A kutatóhely tudományos tevékenységének fontos eleme, hogy a tudományos fokozat-szerzési eljárásban résztvevők témája közvetlenül támogassa a Honvédség, az MH GEOSZ célkitűzéseit. A kutatóhely munkatársai sokat tesznek az oktatás elősegítéséért, amikor az ELTE, SZTE és a NKE felkérésére vesznek részt az Országos Tudományos Diákköri Konferencia zsűritagjaként, dolgozatok hivatalos bírálójaként, témavezetőként, előadóként. A MH kiképzési munkáját segítik a missziós felkészítések során vezetett, katonai tereptan, térképismeret, GPS szakkiképzési foglalkozások Budapest, Szolnok és egyéb helyőrségekben, valamint a válságterületekről (Nyugat-Balkán, Afganisztán, Irak, Észak- és Trópusi-Afrika, Kaukázus) tartott katonaföldrajzi tájékoztatók. A kutatóhely feladata a térinformatikai képzés támogatása a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán, illetve a misszióba készülő térképész beosztású személyek szakmai felkészítése az MH GEOSZ székhelyén. Ennek a szakmai műhelynek a feladata a rendszeres térképészeti módszertani foglalkozások vezetése is az MH szakmai állománya részére, valamint a "Katonasuli" programban.

A kutatóhely az elmúlt időszakban 21 alkalommal vett részt hazai, illetve nemzetközi konferenciákon, 12 tudományos szervezetnek nem csak tagja, de tevékeny és vezető szerepet vállal az MTA, a Magyar Meteorológiai Társaság és a Magyar Hadtudományi Társaság tevékenységében is. Kilenc válságvezetői országról készített „hadszíntéri” tanulmány színvonalas kidolgozásában működött közre, 27 önálló publikációt jelentetett meg.²¹

VÉDELEM EGÉSZSÉGÜGYI LABORATÓRIUMI INTÉZET

Az intézet 2014-ben jött létre, kutatási területe a katonai egészségügyre terjed ki, bár működési tevékenysége szűkebb, mint az MH Egészségügyi Szolgálat (beleértve a Honvédkórházat) egésze. Az átszervezés hátrányosan befolyásolta a tudományos munkát, létszáma jelentősen csökkent, megszűnt a nemzetközi kutatóhelyi minősítése, számos együttműködés félbeszakadt és pályázatok is elmaradtak. Mivel a Speciális Katonaorvosi és ABV Védelmi Intézet (SKAVI)²² korábbi telephelyéről elköltözött, a költözési időszakban a korábbi években végzett kutatási feladatait felfüggesztette vagy csak részlegesen tudta folytatni. 2014. május 1-jétől a SKAVI integrálódott az újonnan megalakult Védelem Egészségügyi Laboratóriumi Intézetbe (VELI). A honvéd egészségügy létszám-racionalizálása és az intézet átszervezése kapcsán a kutatással foglalkozó személyi állomány létszáma drasztikusan csökkent, 45-ből csak 28 fő maradt állományban, és közülük

²¹ MH GEOSZ 2014-es tudományos tevékenységéről készített jelentés

²² Speciális Katonaorvosi és ABV Védelmi Intézet rendeltetése, felada, <http://www.honvedkorhaz.hu/cikk/494> (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

is csak tíz fő az, aki kutatásokat végez. A létszám fennmaradó része (négy könyvtáros, víz és járványügyi laboránsok) csak részlegesen tud a kutatásban részt venni. A csökkenő humánkapacitás ellenére a VELI 12 folyóiratcikket és három egyéb publikációt jelentetett meg, 12 előadást tartott konferenciákon.²³

Az újjászervezett kutatóhely osztály-struktúrában végzi a kutatásait. A VELI Sugárbiológiai Kutató Osztályának²⁴ kiemelt kutatási témája „A biológiai dozimetria katonai alkalmazási rendszerének kidolgozása, módszerek beállítása és fejlesztése”, melynek során elkészült a biológiai dozimetriával végzett vizsgálatok alapján történő dózisbecsléshez nélkülözhetetlen dózishatás-görbe felvétele röntgen-sugárzásra vonatkozóan. A ⁶⁰Co izotóp által kibocsátott gamma sugárzás hatása alapján készített dózishatás-görbe már rendelkezésre áll. A másik fontos kutatás az „Ionizáló sugárzás és toxikus kémiai anyagok (organofoszfátok) hatásainak vizsgálata, a sugárvédő, illetve sugárhatást módosító vegyületek hatásmechanizmusának tanulmányozása” című projekt során a VELI megkezdte egy, a két DNS-szál törés vizsgálatára érzékeny új biodozimetriai metodika bevezetését letapadó sejtvonal esetében malathion és ionizáló sugárzás hatásának összehasonlító vizsgálatát. A DNS károsodás tanulmányozására szolgáló alkalikus-, továbbá neutrális Comet assay vizsgálatot letapadó kísérleti sejtvonal vizsgálatára adaptálta, és sikeresen alkalmazta egy organofoszfát vegyület, a malathion hatásának vizsgálatára. Az osztály munkatársai oktatási feladatokat is ellátnak, két fő a Semmelweis Egyetem Biofizikai és Sugárbiológiai Intézetében vezetett orvosi biofizika és orvosi statisztika és informatika gyakorlatokat.²⁵

A VELI Toxikológiai Kutató Osztály tevékenységére is rányomta bélyegét a szervezeti változás. A kábítószer- és véralkohol-vizsgálatok ideiglenes jelleggel és csökkentett profillal átkerültek az MH Honvédkórházhoz, a téma szakmai és tudományos irányítását azonban továbbra is a SKAVI végzi.

Az intézmény erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy ismét részt tudjon vállalni a Vegyi Fegyverek Betiltásának Szervezete (OPCW)²⁶ munkájában.

A VELI Kórélettani Kutató Osztály több érdekes kutatási projektet folytat. A „Biológiai fegyverekkel kapcsolatos mintavételi problémák vizsgálata” című kutatás során a cél olyan gyors és megbízható eljárások kidolgozása, amelyekkel különböző mintákból nagy érzékenységgel lehet kimutatni biológiai fegyverként is alkalmazható kórokozókat. Az osztály több projektet zárt le változó sikerrel, amelyek egy részét azonban az átszervezések és a fejlesztési források hiánya miatt félbe kellett hagyni.²⁷ Akadnak olyan kutatások, melyekről

²³ MH VELI 2014-es tudományos tevékenységéről szóló jelentés (forrást meg kell jelölni)

²⁴VELI Sugárbiológiai Kutató Osztály, <http://www.honvedkorhaz.hu/nyomtat/499> (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

²⁵MH VELI 2014-es tudományos tevékenységéről szóló jelentés

²⁶ Organization for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW) honlapja: <https://www.opcw.org/> (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

²⁷ Ezek az alábbi kutatások voltak: a Trombocita aktiváltsági állapot mérése, az ASA deszenzibilizálás nyomon követése, szabadgyök fogó képesség nyomon követése krónikus betegeken, korszerű bioszenzorok alkalmazástechnikája, stb. - MH VELI 2014-es tudományos tevékenységéről szóló jelentés

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

nem mondott le véglegesen az intézet.²⁸ Különös aktualitást ad a jelenlegi migráns helyzet egy sajnálatosan nem aktív témánknak: „DNS ujjlenyomat adatbázis létrehozása személyazonosítás céljából”. A kutatás újraindítása indokolt lehet, a rendszer bevezetése lehetséges és korszerű lenne a Magyar Honvédség számára. A téma medicinális felhasználásra történő átdolgozása jelentős egészségügyi haszonnal kecsegtet.

A VELI több más szervezettel közösen gondolja a *Honvédorvos* c. „C” kategóriás szakfolyóiratot,²⁹ amely az MH Egészségügyi Szolgálat, a NATO Katona Egészségügyi Kiválósági Központ és a Magyar Katonai Katasztrófa Orvostani Társaság közös lapja. Sajnos a folyóirat számos ok miatt 2014 óta egyáltalán nem tudott megjelenni.

MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG

Az MH egyik legfiatalabb kutatóhelyének létrehozásában a HVK jelenlegi vezetői közvetlenül is részt vettek. Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (MH ÖHP) kutatási területe szinte a hadtudomány teljes spektrumára kiterjed, publikációk a hadtörténelem, logisztika, kiképzés, felkészítés, katonai vezetés, haderőszerzés, hadkiegészítés, katonai műszaki tudományok és katasztrófavédelem témakörében egyaránt megjelennek. Az utóbbi évek tapasztalati azt mutatják, hogy a parancsnokság nem tud ilyen széles területen hatékonyan tevékenykedni, jobban fókuszálni kellene a rendeltetéséhez kapcsolódó hadművészeti kutatásokra. A 2014-ben a TKH átszervezése zajlott, emiatt a *Seregszemle* c. „B” kategóriás folyóirat csak kétszer jelent meg. Az év során a székesfehérvári parancsnokságon mindösszesen egy tudományos konferencia megszervezésére maradt erő.³⁰ Az ÖHP 2015-ben már ambiciózusabb tervekkel lépett fel: megkezdte a kutatói utánpótlás tudatos tervezését, növelte a tudományos munka tekintélyét, a publikációk színvonalát és elismertségét, fokozta együttműködést a civil oktatási intézményekkel.

A kutatóhely ebben az évben a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhelyével (MH HVK TKH) és az MH GEOSZ-al közösen kiadta „Az afrikai szakadár és terrorista szervezetek kézikönyve” című könyvet,³¹ amely széleskörű érdeklődésre tart számot. Megújították a veszprémi Pannon Egyetemmel kötött együttműködési megállapodást, törekszenek más kooperációs kapcsolatok (például NKE HHK) bővítésére, fejlesztésére is. A *Seregszemle* című folyóiratban idén összesen 106 publikáció jelent meg.³²

²⁸ Ezek közé a kutatások közé tartoztak az antivirális rezisztencia tulajdonságok vizsgálata molekuláris biológiai és sejtkultúrák technikákkal, modern vírusdiagnosztikai eljárások adaptálása, vírus szekvenencia meghatározások, a nano részecskék hatása humán vörsejtekre és különböző sejtvonalakra, stb. MH VELI 2014-es tudományos tevékenységéről szóló jelentés (forrás megjelölése)

²⁹ Honvédorvos honlapja: <http://uni-nke.hu/konyvtar/magyar-hadtudomanyi-folyoiratok-tartalomjegyzekai/honvedorvos> (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

³⁰ MH ÖHP 2014-es tudományos tevékenységéről szóló jelentés (forrás)

³¹ Elkészült az afrikai terrorszervezeteket bemutató kötet, honvedelem.hu, 2015.09. 07.

http://www.honvedelem.hu/cikk/52965_elkeszult_az_afrikai_terrorszervezeteket_bemutato_kotet (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

³² Seregszemle honlapja: <http://www.honvedelem.hu/seregszemle> (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

HVK TUDOMÁNYOS KUTATÓHELY

A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhelye (HVK TKH) a Honvédség legfiatalabb kutatóhelye, amelyet a Honvéd Vezérkarfőnök 2014-ben hozott létre. A kutatóhely bázisát az MH Kiképzési és Doktrinális Központ³³ Doktrinális Elemző Értékelő Osztály állománya jelenti, de a kutatóhely személyi hatálya a teljes vezérkarra kiterjed. Kutatási területe a katonai vezetés, a hadművészet, a kiképzés és felkészítés, a logisztika és a haderőszerzés, hadkiegészítés területeire terjed ki. A HVK TKH közvetlenül támogatja a HVK előtt álló hadászati és hadműveleti, felsőszintű katonai és szakmai feladatai ellátását, de összefogja az MH tudományos tevékenységét, megteremti azokat a személyi és tárgyi feltételeket, melyek hatékonyan támogatják TKH szakmai kutatási programjait. A kutatóhely állományában három PhD végzettségű szakember, egy mesteroktató és egy doktorandusz dolgozik, de a munkában közvetlenül részt vesznek a HVK PhD fokozattal rendelkező főosztályi és tábornokai is.³⁴ A tudományos munkát egy több mint 30 000 kötetes szakkönyvtár támogatja. A „fiatal életkor” és a kislétszám ellenére a kutatóhely tevékenysége imponálósnak mondható: 2014-ben hat könyv, több mint 20 cikk, tanulmány,³⁵ illetve 2015-ben két könyv, valamint huszonhat tudományos publikáció³⁶ született, emellett a kutatók számos tanulmányt lektoráltak a MH tudományos kiadványai számára is. Az osztály több honvédségi tanfolyamon, valamint felsőoktatási intézményben fejtett ki oktató és vendégelőadói tevékenységet, mellette pedig a NATO Partnership for Peace felkelés elleni műveletek tananyag kidolgozásában is közreműködött. A TKH tagjai hat konferencián összesen kilenc előadást (egy nemzetközi, angol nyelven) tartottak.

A kutatóhely részt vesz a vezérkar tudományos folyóiratának, a Honvédségi Szemlének³⁷ a működtetésében, amely az elmúlt időszakban jelentős minőségi változásokon ment keresztül,³⁸ hogy várhatóan megkapja a Tudományos Akadémiától a legmagasabb „A” kategóriás besorolást. A kutatóhely szerkeszti és lektorálja a lap angol nyelvű számaát is.³⁹ Komoly előrelépést jelent, hogy a kutatóhely állománya az ARCANUM Kiadó munkatársai-

³³ MH Kiképzési és Doktrinális Központ honlapja:

http://www.honvedelem.hu/szervezet/mh_kikepzesi_es_doktrinális_kozpont (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

³⁴ A kutatóhely állományába tartozik még öt tudományos fokozattal bíró, valamint egy doktori védés előtt álló Önkéntes Művelési Tartalékos tiszt, illetve külső kutatóként két doktori fokozatú szakértő. A TKH munkájában doktoranduszok és gyakorlati munkát végző hallgatók (SZTE, NKE, ELTE, Corvinus) is részt vesznek.

³⁵ MH HVK TKH 2014-es tudományos tevékenységéről szóló jelentés

³⁶ MH HVK TKH 2015-es tudományos tevékenységéről szóló jelentés

³⁷ Honvédségi Szemle honlapja: http://www.honvedelem.hu/honvedsegi_szemle (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

³⁸ A lap tematikája profiltisztább lett, több neves külföldi és magyar (katonai és polgári egyaránt) szerző került a szerkesztői és tanácsadói testületbe, csökkent a nyomtatott példányok száma, de egyre több helyen érhető el elektronikusan a lap. 2015-től kezdve évi két alkalommal angol nyelven is megjelenik a folyóirat.

³⁹ Defence Review, http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/53627/hsz_kulonszam.pdf (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

val 1952-től 2013-ig az összes Honvédségi Szemlét összegyűjtötte, digitalizálta majd közös kiadványként (dupla DVD) megjelentette, amelyből minden honvédségi könyvtár, valamint a lapot kiadó HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság is 1-1 példányt kapott térítésmentesen. A kutatóhely együttműködik az ELTE Konfuciusz Intézettel, amellyel közösen 2016-ban egy kínai nyelvtanfolyamot szervezünk az érdeklődő állomány számára.

A kutatóhely által 2014. június 01-én átvett Tudományos Könyvtár is jelentős fejlődésen ment keresztül. Az elmúlt két évben – pályázatok és különböző együttműködési projektek keretében – közel nyolc millió Ft értékű könyvállománnyal gyarapodott a könyvtár, valamint a korábbi 10 hazai folyóirat helyett jelenleg már 57 féle hazai és külföldi folyóirat érhető el az állomány számára. A könyvtár megkezdte a kínai nyelvű katonai szakirodalom gyűjtését is. A könyvtárt – együttműködési szerződések alapján – különböző állami és polgári oktatási intézmények, hivatalok és kutatóintézetek is használhatják. A tudományos tevékenység mellett a könyvtár a Honvédelmi Minisztériumban egyfajta kulturális missziót is ellát. Az egyre növekvő létszámú olvasótábor tagjai nem csak könyveket kölcsönözhetnek, vagy könyvbemutatókon vehetnek részt, de különböző kulturális rendezvények, kiállítások programjairól rendszeresen információkat kaphatnak a „Könyvtári Hírlevélből”. A könyvtár emellett más honvédségi könyvtárak számára jelentős számban tudott könyveket, folyóiratokat átadni.⁴⁰

A kutatóhely 2015-ben folytatta a humán-, infrastrukturális és pénzügyi feltételeknek kialakítását, aktívan részt vett meg a MH tudományos életének szervezésében, javaslatokat tett a tudományos kutatások főbb irányainak kidolgozására. A jóváhagyott irányelvek szerint közreműködött a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Doktori Iskoláinak 2016. évi témáinak kijelölésében, támogatta a honvédségi ösztöndíjasok publikálását hazai és külföldi publikációs lehetőségek biztosításával. A kutatóhely két rendezvényt szervezett: a nagy érdeklődésre számot tartó Mediterránium konferenciát,⁴¹ valamint egy nemzetközi Afrika konferenciát is, amelyen neves külföldi előadók jelentek meg.⁴² 2016-ban a HVK TKH migráció, kínai biztonság- és védelempolitika, illetve aszimmetrikus hadviselés/terrorizmus tervezett nemzetközi konferenciákat szervezni.

A kutatóhely a következő években erősíteni kívánja az együttműködést az MH többi kutatóhelyével, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel, a biztonsággal és védelemmel foglalkozó más oktatási és kutatási intézményekkel. Célunk változatlan: szeretnénk új alapokra helyezni és megújítani a Magyar Honvédségnél folyó tudományos tevékenységet.

⁴⁰MH HVK TKH 2014-es tudományos tevékenységéről szóló jelentés (hivatkozás)

⁴¹Elemző folyamat a gyakorlati megoldásokhoz, honvedelem.hu, 2015. 05.

05. <http://www.honvedelem.hu/cikk/50811> (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

⁴²Rendkívül fontos az afrikai régió a honvédség számára, honvedelem.hu, 2015. 11.

12. <http://www.honvedelem.hu/cikk/54064> (letöltés ideje: 2015. 12. 08.), valamint Afrika: Kihívások és lehetőségek, honvedelem.hu, 2015. 11. 18. <http://www.honvedelem.hu/cikk/54132> (letöltés ideje: 2015. 12. 08.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

KÖVETKEZTETÉSEK

Mint látható volt, az MH kutatóhelyeken jelentős szellemi kapacitás található, amely komoly eredményeket ért el annak ellenére, hogy a honvédségi kutatóhelyek a legutóbbi átalakítások és az alulfinanszírozottság miatt „átmeneti” állapotban vannak. A bemutatott kutatóhelyek (HM HIM, KNBSZ, MH GEOSZ, MH VELI, MH ÖHP, HVK TKH) különféle szervezeti hadtudományi ágazatokban és területeken, eltérő szervezeti konstellációban működnek, más-más erőforrásokkal és önállósággal dolgoznak, tevékenységük történelmi hagyományai sem egyformák. A kialakult helyzetnek számos oka van, amelyek között feltétlenül meg kell említeni a *tartós szervezeti változásokat, a központi irányítás és koordináció meggyengülését, valamint a pénzügyi finanszírozás hiányosságait*. Általános probléma, hogy a kutatásra fordítható pénzek töredékei annak, ami valójában szükséges lenne, ezért kényszerült a HM vezetése tudományos kutatókapacitásról lemondani (pl. a VELI esetében). Ugyanakkor a szűkös források elosztását az intézményi háttér fejlettsége (vagy fejletlensége), a szakmai érdekérvényesítő képessége és a személyi kapcsolatok is befolyásolják. A kutatómunka végzésre hatást gyakorol az önálló katonai felsőoktatási intézmény megszűnése is, hiszen az NKE önálló felsőoktatási intézmény. Bár az egyetemen, ezen belül elsősorban a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon (HHK) folyó hadtudományi kutatásokat az MH támogató tevékenységként értékeljük, mégis a HHK-t nem tekinthetjük közvetlenül saját kutatóhelynek. Hasonlóképpen, az MTA hadtudományi köztestületi tagságánál, illetve civil tudományos szervezeteknél (pl. Magyar Hadtudományi Társaság) is folynak egyedi, vagy nem honvédségi szervezethez köthető kutatások, ezeket sem lehet az MH közvetlen érdekkörében folyó tudományos tevékenységként elszámolni.

Fontos, hogy megteremtjük a tudományos kutatások olyan koordinálását és irányítását, ami az MH szükségleteinek megfelel, és valóban elősegíti a Magyar Honvédség jogszabályokban előírt feladatainak teljesülését. Olyan tudományos kutatási célokat kell megfogalmazni, amelyek alkalmazhatóak a gyakorlatban és az oktatás során is. Emellett a kutatógárda fiatalítását is el kell érni, melyet össze kell kapcsolni oktatás megfiatalításával is. Fel kell készíteni a következő generációt arra, hogy átvegye és tovább fejlessze a hadtudományos kutatásokat, a tudományos szakmai közéletet, és a katonai felsőoktatást. A humántőke, az emberi erőforrás fejlesztéséhez nélkülözhetetlen, hogy a lehető legszélesebb körből kerüljenek ki a holnap kutatói, tudományos munkásai, ezért *növelni kell a tudományos fokozattal rendelkezők számát és tekintélyét*. Javítani és koordinálni kell a tudományos kutatások (pályázatok) rendszerét, egyszersmind meg kell követelni, hogy a fokozat megszerzése ne csak egy üres cím legyen, hanem folyamatos kutatómunkával és az eredmények publikálásával mindenki hozzájáruljon a Magyar Honvédség és a hadtudomány fejlődéséhez.

A kutatók számára természetesen biztosítani kell, hogy munkájuk a lehető legideálisabb környezetben történjen meg, ezért gondoskodni kell a hazai viszonyoknak megfelelő tudományos infrastruktúráról, és a lehetőségek függvényében *ki kell lépni a nemzetközi tudományos élet porondjára is*. A nemzetközi eredményekhez való hozzáférés nem csak

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 4. szám

az elveszett képességekhez (pl: VELI) való visszatérést jelentheti, hanem minőségileg olyan új helyzetet is eredményezhet, ami elősegíti a HM alaprendeltetésű feladatainak ellátását is. A HVK szorgalmazni és támogatni fogja a nemzetközi hadtudományi vérkeringésbe való bekapcsolódást, mint például a Nemzetközi Hadtudományi Társasághoz (ISMS) való társulást.

A fentiek tükrében – mint a vezérkar főnök helyettese – fontos feladatommak tartom, hogy hozzájáruljak a tudományos kutatások olyan irányítási és koordinálási rendjének kialakításához, amely a lehető legjobban megfelel az MH szükségleteinek, elősegíti a Honvédség törvényekben előírt feladatainak teljesülését. Ezért olyan tudományos kutatási célok megfogalmazását szorgalmazom a meglévő, és az esetleg később létrejövő kutatóhelyeknél, amelyek a gyakorlatban és az oktatásban egyaránt alkalmazhatók.